

ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК (UDC): 504.711.4

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2021-24-08>

О. О. ГОЛОЛОБОВА¹, канд. с.-г. наук, доц., Т. О. КОБЕЦЬ¹, А. Ю. ХИЖНЯК¹

¹Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

майдан Свободи, 6, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: elena.gololobova@karazin.ua

kobets.tatiana001@i.ua

annkhyzniak@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5558-2114>

ОЦІНКА КОМПЕТЕНЦІЙ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ВЛАСНИКІВ ПРИВАТНИХ САДИБ

Мета. Оцінка компетенцій природокористування власників приватних садіб задля досягнення високої культури природокористування.

Методи. Системний аналіз, метод опитування.

Результати. Опитування показало, що респонденти – мешканці невеликих населених пунктів Харківської області – ставляться до врожаю з власних ділянок не тільки як до джерела задоволення власних потреб, а також як до джерела додаткового прибутку. Рівень задоволення респондентів від реалізації рослинної продукції невисокий. Наведена статистика відповідей щодо використання засобів захисту овочевих, фруктових, декоративних культур від шкідників та хвороб, використання сівозміни, краплинного зрошення, застосування компосту, органічних та мінеральних добрив. Наведена статистика ставлення респондентів щодо ландшафтного облаштування приватних садіб. Правила добросусідства виявилися складними для більшості опитуваних мешканців. Респонденти досить свідомо проводили самооцінку, вони мали прагнення до вдосконалення власних компетенцій, які необхідні для ефективного збалансованого природокористування власною земельною ділянкою.

Висновки. Опитування респондентів виявило недостатній компетенційний статус власників приватних садіб в галузі природокористування; оволодіння зазначеними компетенціями актуальні для респондентів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: компетенції природокористування, анкетування, ландшафтний дизайн, приватні ділянки

Gololobova O. O.¹, Kobets T. O.¹, Khyzniak A. Yu.¹

¹V. N. Karazin Kharkiv National University, 6, Svobody Square Kharkiv, 61022, Ukraine

ASSESSMENT OF COMPETENCES OF NATURE MANAGEMENT OF PRIVATE FARMERS

Purpose. Assessment of nature management competencies of owners of private estates in order to achieve a high culture of nature management.

Methods. System analysis, survey method.

Results. The poll showed that the respondents – residents of small settlements in the Kharkiv region – treat the harvest from their plots not only as a source of satisfying their own needs, but also as a source of additional income. The level of respondents' satisfaction from the sale of plant products is low. The statistics of responses of the use of means of protection of vegetable, fruit, ornamental crops from pests and diseases, the use of crop rotations, drip irrigation, the use of compost, organic and mineral fertilizers are given. The statistics of the attitude of respondents to the landscape arrangement of their estates are presented. Neighborhood rules were difficult for most of the residents surveyed. The respondents quite consciously carried out self-assessment, they had a desire to improve their own competencies, which are necessary for the effective balanced use of natural resources of their own land plot.

Conclusions. The survey of respondents revealed the insufficient competence status of owners of private estates in the field of environmental management, mastering these competencies is relevant for the respondents.

KEY WORDS: competence of nature management, questionnaires, landscape design, personal plots

© Гололобова О. О., Кобець Т. О., Хижняк А. Ю., 2021

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Гололобова Е. А.¹, Кобец Т. А.¹, Хижняк А. Ю.¹

¹Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, 61022, Украина

ОЦЕНКА КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ ВЛАДЕЛЬЦЕВ ЧАСТНЫХ УСАДЕБ

Цель. Оценка компетенций природопользования владельцев частных усадеб для достижения высокой культуры природопользования.

Методы. Системный анализ, метод опроса.

Результаты. Опрос показал, что респонденты – жители небольших населенных пунктов Харьковской области – относятся к урожаю со своих участков не только как к источнику удовлетворения собственных потребностей, а также как к источнику дополнительного дохода. Уровень удовлетворения респондентов от реализации растительной продукции невысокий. Приведена статистика ответов использования средств защиты овощных, фруктовых, декоративных культур от вредителей и болезней, использование севооборотов, капельного орошения, применение компоста, органических и минеральных удобрений. Приведена статистика отношения респондентов к ландшафтному обустройству своих усадеб. Правила добрососедства оказались сложными для большинства опрошенных жителей. Респонденты достаточно сознательно проводили самооценку, они имели стремление к совершенствованию собственных компетенций, которые необходимы для эффективного сбалансированного природопользования собственным земельным участком.

Выводы. Опрос респондентов выявил недостаточный компетентностный статус владельцев частных усадеб в области природопользования; овладение указанными компетенциями актуальны для респондентов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: компетенции природопользования, анкетирование, ландшафтный дизайн, приусадебные участки

Вступ

Земля – особливий ресурс, який потребує формування особливих економічних, екологічних та правових відносин прав власності щодо організації його використання. На сьогодні земля – це найбільш обмежений і дефіцитний ресурс світового співтовариства. Земля – ресурс, для використання якого необхідна певна технологічна облаштованість, земля – це об'єкт життєзабезпечення кожної людини, який потребує постійної охорони. У таких економічно розвинених країнах як США, Канада, Австралія, Німеччина користування землею обмежено суворими законодавчими межами, які забезпечують пріоритет суспільних, державних інтересів і стабільність суспільства. У зв'язку з прогресуючим антропогенним навантаженням на земельні та інші природні ресурси і вимогою стійкого розвитку територій, у цих країнах екологічні регламенти в землекористуванні стають пріоритетними. Землеустрій набув загального і суворо регламентованого характеру [1].

В Україні в рамках сімейно-індивідуального сектора домашніх господарств сільських територій переважає землекористування присадибних ділянок та особистих селянських господарств, зокрема присадибні ділянки громадян сільської місцевості становлять близько 10 млн господарств загальною площею майже 1,5 млн га [2]. Середні розміри таких ділянок становлять: за шириною – 10–40 м, за довжиною – 20–100 м [3]. Домашні господарства виробляють 48–52 % усієї валової

продукції сільського господарства, тоді як фермерські – 6–7 %. Таким чином, землекористування присадибних ділянок та особистих підсобних господарств громадян у визначальному ступені формують економіку сільських домашніх господарств, по суті, весь уклад життя на селі [2].

У місцевих програмах розвитку землекористування повинні вирішуватися й питання розвитку землекористування несільськогосподарської діяльності громадян [4].

Згідно із Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. № 1952-IV нерухомим майном, тобто нерухомістю, вважається земельна ділянка, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення. Також в Україні встановлено відповідно Зміни № 1 до Державних будівельних норм ДБН В.2.2-15-2005 «Будинки і споруди. Будинки одноквартирні» поняття споруди (приміщення, будинок) сільськогосподарського призначення – це окремо розміщені, прибудовані або вбудовані приміщення, призначені для реалізації сільськогосподарської діяльності сім'ї (мешканців будинку) на присадибній ділянці. Слід, однак, зазначити, що хоча і будівля вважається сільськогосподарською, але присадибна ділянка відноситься до земель для будівництва та обслуговування житлового будинку, а не земель сільськогосподарського призначення.

Тобто, на ділянках, не призначених для сільського господарства, ведеться сільськогосподарська діяльність [5].

Хата у вишневому садочку – одвічне замилування українського народу. Шевченківський «садок вишневий коло хати» став символом України, рідним, близьким образом. Яблуня відома в Україні не менше. З незапам'ятних часів у дикому стані вона була поширена по всій Україні. Яблуко стало символом кохання і родючості. В Україні здавна вважають священними вербу і калину: «Без верби й калини нема України». Верба символізує Прадерево життя, так само, як Чумацький шлях, тому завжди її садили обабіч шляхів. Калина символізувала свято Коляди, Різдва світу. Наруга над нею вкривала людину ганьбою, так само, як вбивство лелеки [6].

І в наш час свої присадибні ділянки власники приватних садів намагаються облагородити садом, городом, зоною відпочинку. За даними Держкомстату України за 2017 рік на десять домогосподарств з площею землі 0,5 га і менше приходиться п'ять дерев черешні, шість – абрикос, сім – груш, вісім горіхів, одинадцять – слив, сорок три куща винограду. Найпоширенішими плодовими культурами залишаються яблуні та вишні –

тридцять та вісімнадцять дерев на десять господарств відповідно [7].

Статистика здійснення окремих заходів з ефективного ведення господарства сільськими домогосподарствами з площею землі 0,5 га і менше в 2017 році свідчить, що органічні добрива застосовують у 79,9 % домогосподарств, мінеральні – у 49,8 %, засоби захисту рослин – 86,9 %, районовані сорти сільськогосподарських рослин – 29 %, сівозміну – 55,5 % [7].

Важливо формувати культурні ландшафти, використовуючи інноваційні досягнення науки і техніки як інструмент для покращення якості довкілля і життя людей [8]. Тобто благоустрій приватної садиби складний творчий процес, збалансоване землекористування потребує компетенцій з екології, декоративної дендрології, квітникарства, ландшафтного дизайну, захисту рослин, ґрунтознавства, агрохімії, земельного й цивільного права тощо.

Мета роботи: проведення науково-обґрунтованої комплексної оцінки компетенцій природокористування власників присадибних ділянок невеликих населених пунктів із застосуванням авторської анкети.

Методика дослідження

В основу проведеного опитування покладена авторська комплексна анкета, за допомогою якої визначались компетенції власників приватних садів з екології, ландшафтного дизайну, декоративної дендрології, квітникарства, захисту рослин, ґрунтознавства, агрохімії, земельного й цивільного права тощо.

Опитування проводилося серед респондентів – мешканців невеликих населених пунктів Харківської області – різних вікових груп від 16 до 60 років, опитано 100 респондентів. Респонденти є садівниками-аматорами, які не мають спеціальної освіти в сфері ландшафтного дизайну, екології, захисту рослин, ґрунтознавства та агрохімії.

Анкета містить 5 блоків: загальний, науковий, правовий, з питань захисту рослин, з основ ландшафтного дизайну.

Перший блок містить 32 запитання, другий – 15, третій – 13, четвертий – 25, п'ятий – 5 запитань. Анкета містить додаткові 3 запитання з самооцінки власних вмінь респондентів, загальна кількість складає 93 запитання.

Для проведення опитування обрано чотири населених пункти Харківської області (Україна) різних за ступенем урбанізації, а саме:

– смт. Рогань – селище неподалік від міста (23 км), з населенням 12383 осіб. На території Роганської селищної ради розташований один з найстаріших аграрних університетів України – Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва. У 1972 році був створений дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, у якому на площі у 22,8 га зростає близько 900 видів, відмін, форм та сортів деревних рослин, що представляють флористичні зони: європейську, кримсько-кавказьку, середньо-азіатську, китайську, далекосхідну, японську та північноамериканську, є рідкісні та унікальні рослини, наприклад карельська береза, гінґо дволопатевий [9].

– м. Дерґачі – місто неподалік Харкова (16 км). Населення міста – 17655 осіб. Дерґачівський район є одним з найбільш

забезпечених серед районів області природно-ресурсним потенціалом. В районі існує 82 водоймища загальною площею 557 га, 2 водосховища: Лозовенківське та частина Трав'янського. Запаси мінеральної води знаходяться в районі санаторію «Березівські мінеральні води». На території району створено 12 об'єктів природно-заповідного фонду [10].

– с. Тимченки – село, що розташоване у Зміївському районі на відстані 35 км від обласного центру. Населення – 881 особа.

Інфраструктура села складається з молочно-товарної ферми, тепличного господарства, бази відпочинку «Тимченки», кінно-спортивного клубу «Діброва».

– с. Острове́рхівка – село у Зміївському районі на відстані 31 км від міста. Населення 390 осіб. До села примикають кілька лісових масивів, у тому числі соснове урочище Великий Бір. Наявна молочно-товарна ферма та агрофірма СФГ Ревік з тракторною бригадою. Село має аграрний потенціал та орієнтоване на фермерське господарство.

Результати та обговорення

Оцінка компетенцій респондентів щодо використання сучасних агроприймів у власній практиці. Статистика відповідей респондентів на запитання щодо задоволення потреб власників присадибних ділянок врожаєм з власного саду, городу, представлена у таблиці 1.

Аналіз результатів свідчить, що високий відсоток мешканців сел ставиться до врожаю з власних ділянок не тільки як до джерела задоволення власних потреб, а також як до джерела додаткового прибутку. Зокрема 86 % респондентів з с. Тимченки та 76 % з с. Острове́рхівка відповіли, що реалізують продукцію з власного саду та городу, в той же час у середньому тільки половина цієї групи респондентів – мешканців сел – вважають, що врожай з власного саду та городу задовольняє їхні потреби.

Фактично кожен другий мешканець приміських населених пунктів (смт Рогань, м. Дергачі) також реалізує рослинну продукцію з власної ділянки. Рівень задоволення респондентів приміських населених пунктів

також невисокий. Зокрема тільки 35 % респондентів з м. Дергачі задоволені врожаєм з власного саду та городу.

Вочевидь, що у мешканців сел недостатньо компетенцій зі знання та використання сучасних вискоєфективних агроприймів вирощування декоративних, плодкових й овочевих культур. Так, жодний респондент не зміг назвати сорти плодкових дерев, ягідних культур, які ростуть на його присадибній ділянці.

Поповнює новими продуктивними сортами плодкових дерев, ягідних та овочевих культур свої присадибні ділянки дуже невеликий відсоток опитуваних. Зокрема тільки 10 % респондентів с. Тимченки й 8 % респондентів с. Острове́рхівка приділяють високу увагу цьому питанню, розуміючи високий потенціал продуктивних сортів в формуванні якісного й високого врожаю (табл. 2).

Усвідомлення ролі органічної речовини базується на рефлексіях життєвого досвіду декількох поколінь, формує базові

Таблиця 1

Статистика відповідей респондентів щодо задоволення власних потреб врожаєм з присадибної ділянки, %

Table 1

Statistics of respondents' answers to meet their own needs with the harvest from the homestead, %

Питання щодо:	смт. Рогань	м. Дергачі	с. Тимченки	с. Острове́рхівка
задоволення потреб власників врожаєм з власного саду	65	35	45	55
задоволення потреб власників врожаєм з власного городу	75	55	65	50
реалізації продукції з власного саду та городу	58	50	86	76

Таблиця 2

Статистика відповідей респондентів щодо використання сучасних агроприйомів, %

Table 2

Statistics of respondents' answers on the use of modern agricultural techniques, %

Питання щодо:	сmt. Рогань	м. Дергачі	с. Тимченки	с. Острове́рхівка
знання сортів плодovих дерев на присадибній ділянці	86	63	58	56
використання нових продуктивних сортів плодovих дерев, ягідних та овочевих культур	42	12	10	8
використання на ділянці сівозміни	98	69	87	85
застосування органічних добрив	98	80	97	100
застосування мінеральних добрив	84	65	56	58
наявності компостного блоку	90	80	95	97
використання крапельного поливу	12	3	6	8

компетенції природокористування, до яких, безумовно, відноситься внесення органічних добрив. Саме на це запитання був отриманий найбільш високий відсоток позитивних відповідей. В якості органічних добрив вносяться напівперепрілий гній, перегній. Підтримання рівня органічної речовини у ґрунті на власних земельних ділянках задовольняється також і за рахунок компостування рослинних решток.

Такий агрозахід, як застосування мінеральних добрив, мешканці приміських населених пунктів (сmt. Рогань, м. Дергачі) використовують більш активно ніж селяни. Максимальну кількість позитивних відповідей – 84 % – надали респонденти – мешканці сmt. Рогань. На запитання щодо використання сівозміни на ділянці також найбільшу кількість позитивних відповідей – 98 % – отримали від групи респондентів сmt. Рогань (табл. 2).

Що стосується використання такого сучасного ресурсощадного агроприйому як краплинне зрошення, найменший відсоток позитивних відповідей отриманий від респондентів з м. Дергачі, найбільший – від респондентів сmt. Рогань (табл. 2).

На погляд респондентів, більшість з них (66,7 %) вважають, що використовують системний підхід задля боротьби зі шкідниками і хворобами. В той же час результати опитування показали, що мешканці сmt.

Рогань мають такі проблеми: 100 % опитуваних мають бур'яни, 45 % стверджують про наявність хвороб, 82 % – наявність шкідників. У місті Дергачі відповіді розподілилися таким чином: 81 % респондентів мають бур'яни, 38,1 % відзначають наявність хвороб, 71,4 % – шкідників; не мають жодних проблем – 4,8 %. Мешканці сел Тимченки та Острове́рхівка мають проблеми з бур'янами – 100 %, хвороби – 28 % і 23 % відповідно, шкідники – 86 % і 98 % відповідно. Результати опитування свідчать, що респонденти мають схильність до завищеної самооцінки щодо втілення системного підходу на належних їм на праві власності присадибних ділянках [11]. Статистика відповідей щодо використання засобів захисту овочевих, фруктових та декоративних культур від хвороб та шкідників представлена у таблиці 3.

Результати вказують, що власники присадибних ділянок мають таке ставлення щодо використання хімічних засобів захисту рослин: найбільш активно використовуються засоби боротьби зі шкідливими комахами – інсектициди, зокрема, їх використовують 95 % опитуваних власників м. Дергачі, 100 % – жителі сmt. Рогань, с. Тимченки та с. Острове́рхівка. Гербіциди використовують 45 % – респонденти м. Дергачі, 25 % – опитувані з сmt. Рогань, 15 % – власники ділянок с. Тимченки та 13 % – мешканці с. Острове́рхівки. Фунгіциди використовують тільки 25 % з

Таблиця 3

Статистика відповідей щодо використання засобів захисту овочевих, фруктових та декоративних культур, %

Table 3

Statistics of responses to the use of pesticides for fruit, fruit and ornamental crops,%

Питання щодо використання:	смт. Рогань	м. Дергачі	с. Тимченки	с. Острове́рхівка
гербіцидів	25	45	15	13
фунгіцидів	45	11	24	20
інсектицидів	100	95	100	100
зооцидів	0	1	0	2

всіх опитуваних різних населених пунктів. Зооциди зовсім не використовують мешканці смт. Рогань та с. Тимченки, респонденти м. Дергачі та Острове́рхівка – 1 % та 2 % відповідно [11].

Результати опитування власників присадибних ділянок щодо знання найпоширеніших хвороб овочевих, фруктових та декоративних рослин представлені у таблиці 4. Відповіді

свідчать, що від 6 до 61 % опитуваних відмовились від відповіді щодо основних хвороб через відсутність знань у цих питаннях. Найбільше утруднення у респондентів м. Дергачі визвало питання про хворобу кісточкових плодівих рослин – кокомікоз.

Найменша кількість правильних відповідей від респондентів с. Тимченки та с. Острове́рхівка отримана на запитання щодо

Таблиця 4

Статистика відповідей щодо знання найпоширеніших хвороб овочевих, фруктових та декоративних рослин, %.

Table 4

Statistics of answers on knowledge of the most common diseases of vegetable, fruit and ornamental plants,%.

Питання	м. Дергачі			смт Рогань			с. Тимченки			с. Острове́рхівка		
	+	-	0	+	-	0	+	-	0	+	-	0
Відповіді: «+» – правильні; «-» – ні; «0» – відмова від відповіді												
Які плодіві дерева страждають від плодової гнилі?	61	29	10	78	16	6	55	35	10	48	36	16
Від парші?	73	10	17	88	12	0	56	33	11	50	25	25
Від кокомікозу?	41	11	48	57	18	25	35	31	34	30	30	40
Від іржі?	84	10	6	92	6	2	73	17	10	70	16	14
Від оїдіуму?	51	21	28	64	26	10	40	34	26	35	33	32
Від борошністої роси?	80	10	10	90	7	3	72	8	20	67	13	20
Терміни захисту від яблуневого квіткоїду	78	2	20	87	13	0	69	21	10	70	15	15
Терміни захисту від яблунової плодожерки	75	5	20	85	15	0	58	22	20	60	22	18
Які види та сорти яблуні є гарними запилювачами?	80	11	9	96	2	2	78	12	10	76	14	10
Коли доцільно проводити побілку дерев?	52	28	20	80	10	10	46	24	30	50	27	23

кокомікозу та оїдіуму, при масовому ураженні якими рослини можуть дуже ослабнути і вимерзнути [11].

Високий відсоток правильних відповідей на знання термінів проведення окремих агроприймів щодо захисту яблуні від найпоширеніших шкідників, а саме, яблуневого квіткоїду й яблуневої плодожерки, надали респонденти смт. Рогань. Також ті самі респонденти продемонстрували високий рівень аматорського садівництва, правильно відповіли на питання про види та сорти яблуні, які є гарними запилювачами й наявність яких підвищує врожайність яблук на 10–15 % [11].

Тобто, наявність вищого аграрного навчального закладу впливає на рівень обізнаності та компетенцій мешканців, які спілкуються з працівниками профільного закладу, отримують консультації. В той же час існує коло питань, з якими респонденти не звертаються до фахівців, традиційно вважаючи, що мають усі необхідні знання з якогось конкретного питання й помиляються. Так на запитання: «Коли доцільно проводити побілку дерев?» – 80 % респондентів м. Дергачі надали правильну відповідь, кількість правильних відповідей інших респондентів знаходилась в інтервалі 46–52 %.

З потеплінням клімату і поступом селекції виноград повільно просувається на північ країни, де на власних присадибних ділянках велика кількість виноградарів-аматорів вирощує цю культуру. Виноградарю-аматору потрібні знання особливостей сортової агротехніки, зокрема це – стійкість до хвороб, найкраще навантаження пагонами і гронами, жаростійкість та посухостійкість, зимостійкість, визрівання лози, терміни дозрівання врожаю тощо. Але рівень аматорського виноградарства дуже різний. Високий рівень аматорського виноградарства підтримують такі видатні виноградарі-селекціонери України як В. В. Загорулько, гібридні форми винограду якого вже стали знаменитими, а деякі з них неодноразово займали призові місця на міжнародних виставках. Статистика відповідей респондентів представлена у таблиці 5.

Результати вказують, що значний відсоток респондентів займається аматорським виноградарством не володіючи необхідними знаннями та навичками. Це не тільки знижує урожайність культури, але й сприяє поширенню хвороб та шкідників культури винограду. Виноградарям-аматорам необхідно

відповідально відноситися до свого захоплення, зокрема обирати морозостійкі комплексно-стійкі сорти, які не потребують професійних навичок вирощування цієї доволі складної культури й водночас підвищувати власні компетенції природокористування.

Оцінка рівня теоретичних знань власників приватних садіб. Догляд за овочевими, плодовими та декоративними рослинами актуалізує питання володіння не тільки практичними навичками, а й теоретичними знаннями. Щоб розуміти поради фахівців, ефективно користуватися ними у власній практиці, підвищувати свій рівень за допомогою профільної наукової літератури, необхідне володіння професійним понятійним апаратом таких наук, як ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, виноградарство, декоративна дендрологія, декоративне квіткарство, садівництво тощо. Тому до анкети були включені запитання, які висвітлюють рівень володіння теоретичними знаннями. Статистика відповідей щодо володіння теоретичними знаннями представлена у таблиці 6.

На запитання стосовно визначення термінів «гумус», «Рн ґрунту», «елементи живлення» не зміг дати правильну відповідь кожен другий респондент, який мешкає у с. Тимченки або у с. Островерхівка. Відсоток правильних відповідей респондентів м. Дергачі виявилися на тому ж самому рівні, що і відсоток правильних відповідей опитуваних сільських мешканців. Респонденти смт. Рогань показали найбільш високий рівень володіння основами агрономічних наук, зокрема правильно визначили поняття «гумус» 88 %, «Рн ґрунту» – 85 %, «елементи живлення» – 75 %, «сівозміна» – 90 %.

Оцінка компетенцій власників приватних садіб в облаштуванні присадибних ділянок за допомогою прийомів ландшафтного дизайну. «Збагатіть квітами сільські околиці, і ви зробите їх цікавими, змушуючи зустрічати це багатство в місцях, де його не очікували знайти», – таку настанову в 1774 р. залишив французький художник, поет, мандрівник, Клод-Анрі Ватле в «Дослідах про сади» [12]. «Якщо кожен сам для себе буде робити все невтомно і ретельно, і тисячі граней легко і красиво об'єднуються в одне кільце, то чудова мрія сен-симоністів про культ нашої матері-Землі може втілитися у життя», – писав в 1834 році у своїй праці «Нотатки про ландшафтне садівництво» Герман фон

Таблиця 5

Статистика відповідей респондентів, %

Table 5

Statistics of responses of respondents,%

Питання	Варіанти відповідей	м. Дергачі	смт. Рогань	с. Тимченки	с. Островецьківка
Чи присутній на Вашій ділянці виноградник?	Так	76	96	87	75
Яка кількість сортів винограду у винограднику?	жодного	24	4	13	25
	1–3	35	18	25	23
	5–10	21	37	32	47
	Більше 10	5	45	43	30
Які сорти винограду Ви маєте на своїй ділянці?	Столові	38	65	42	39
	Технічні	43	45	37	30
	Універсальні	76	37	56	50
Чи володієте Ви технікою обрізки винограду?	Володію та використовую	38	76	34	33
	Володію, але не використовую	19	23	12	15
	Не володію	43	12	25	30
В який період необхідно здійснювати азотне підживлення винограду?	Після розпускання бруньок до початку цвітіння	25	75	43	40
	З фази повного цвітіння до фази дозрівання ягід	0	3	7	20
	Після збору врожаю	0	0	0	5
	Не знаю	75	12	50	35
Чи готуєте Ви виноград до зимівлі?	Так	62	85	45	43
Яким чином Ви готуєте виноград до зимівлі?	Шляхом дотримання усіх умов, необхідних для повного визрівання лози	42	65	43	39
	Дезінфекція лози.	26	54	27	23
	Обрізка лози.	52	56	50	46
	Укриття винограду	58	73	52	48
	Не готую до зимування	26	10	28	32

Таблиця 6

Статистика правильних відповідей щодо володіння теоретичними знаннями, %

Table 6

Statistics of correct answers on the possession of theoretical knowledge,%

Запитання: що таке ?	смт. Рогань	м. Дергачі	с. Тимченки	с. Островецьківка
гумус	88	56	48	50
pH ґрунту	85	39	40	42
елементи живлення	75	56	52	54
сівозміна	90	73	80	78

Пюклер-Мускау, німецький письменник, садівник і мандрівник [13].

Ландшафтний дизайн володіє великими нереалізованими можливостями формування повноцінного оточення. Дизайн є відображенням часу, є втіленням часу. Рівень розвитку дизайну є індикатором готовності до якісних змін в нашому звичному оточенні [14]. Використання принципів й прийомів ландшафтного дизайну надає компетентному власнику будь-яку ділянку перетворити на привабливо облаштовану територію [15]. Виникає питання: чи настав час ландшафтного дизайну для власників садибних ділянок невеликих міст та селищ? В анкетуванні був введений блок, який містив запитання щодо облаштування присадибних ділянок за допомогою прийомів ландшафтного дизайну. Опитування показало, що серед респондентів немає байдужих до ландшафтного дизайну, але на присадибних ділянках втілені лише окремі елементи облаштування, зокрема 75 % респондентів прикрасили садибу клумбами, 3 % – газонами, штучними водоймами – 2 %, – альтанкою – 53 %, облаштували стежки – 25 % респондентів. Фонтани, каскади, сад прямих трав, живоплоти не мав ніхто з опитуваних, альпійську гірку мав тільки один респондент [16].

На запитання: «Звідки Ви берете рішення щодо ландшафтного облаштування території Вашої ділянки?» – 96 % респондентів відповіли, що черпають інформацію з інтернету, 2 % – з телевізійних програм, 2 % – з печатних джерел, зокрема журналів.

В анкету було включено запитання щодо готовності респондентів витратити кошти на втілення дизайнерського ландшафтного облаштування власної присадибної ділянки. Респондентам було запропоновано обрати відсоток від сімейного бюджету, який вони готові витратити на рік задля облаштування своєї садиби. В своїх відповідях респонденти вибрали варіант, який передбачає на зазначені витрати 5–10 % сімейного бюджету.

Наступним стало запитання стосовно джерел придбання саджанців декоративних й плодкових культур. Респонденти середнього віку звертаються до агромаркетів, люди похилого віку купують рослини на базарі, звертаються до знайомих. Тільки 2 % респондентів відвідує виставки садівництва і ландшафтно-архітектури постійно. Запитання, на котре не було надано жодної позитивної відповіді,

торкалося готовності звернення респондентів до фахівців з ландшафтного дизайну. Опитувані мешканці займаються облаштуванням садиби власноруч.

Оцінка компетенцій власників приватних садиб щодо правового регулювання сусідських відносин. Одним із дієвих правових інструментів, покликаних забезпечити цивілізоване використання земельних ділянок, є інститут добросусідства. Законодавчою основою здійснення добросусідства є норми глави 17 Земельного кодексу України. Інститут добросусідства вводить до правового поля такі поняття, як добросусідство, правила добросусідства, незручності, попередження шкідливого впливу на земельну ділянку. З аналізу положень статті 104 Земельного кодексу України випливає, що метою застосування правил добросусідства є забезпечення попередження шкідливого впливу на сусідню земельну ділянку. Такий вплив пов'язується не лише із самою землею (можливістю використання землі за цільовим призначенням, якістю ґрунту), але й зі здоров'ям людей, тварин, станом атмосферного повітря тощо. Як приклад, постійний шум від сусідів може призвести до порушення сну, спровокувати підвищення тиску, серцебиття, гіпертонічну хворобу, викликати агресію. Регулярний забій худоби на сусідній земельній ділянці зумовлює характерний запах, появу великої кількості комах; постає питання утилізації відходів, може погіршитись епізоотична ситуація та екологічний стан навколишнього середовища, внаслідок чого збільшується ймовірність поширення різноманітних хвороб людей і тварин. Перелік наслідків шкідливого впливу у статті 104 Земельного кодексу України відкритий [17].

Тобто інститут добросусідства покликаний створити у правовому полі ефективний правовий інструмент збалансування інтересів приватних власників земельних ділянок. Запитання стосовно основних положень інституту добросусідства було включено до комплексного тестового опитування. Це питання виявилось складним для 64 % опитуваних мешканців с. Островецьківка, 65 % – с. Тимченки, 60 % – м. Дергачі. Найбільш високу обізнаність щодо добросусідства – 65 % – показали мешканці смт. Рогань.

Рівень самооцінки власного компетенційного статусу власниками приватних садиб. Комплексна система опитування передбачає відповіді респондентів, в яких вони надаватимуть власну оцінку своїм компетен-

ціям з екології, агрономії, правового регулювання землекористування. Респондентам пропонувалося обрати бал від 0 до 10, який характеризує, на їхній власний погляд, рівень обізнаності в певній сфері. В таблиці 7 надані середні бали, які отримали респонденти кожного населеного пункту, проводячи самооцінку своїм компетенціям з екології, агрономії, правового регулювання землекористування.

Результати, які представлені у таблиці 7, вказують, що респонденти досить свідомо проводили самооцінку, вони мають

прагнення до вдосконалення власних компетенцій, які необхідні для ефективного збалансованого природокористування власною земельною ділянкою. Так, на запитання: «Чи потрібні в міській (селищній, сільській) раді у відділі землевпорядкування, комунальної власності та екології фахівці із захисту рослин?» було отримано 78 % позитивних відповідей від мешканців с. Островецьківка, 80 % – від мешканців с. Тимченки, 73 % – від мешканців м. Дергачі, 85 % – від респондентів смт. Рогань.

Таблиця 7
Table 7

Самооцінка респондентами власного рівня компетенцій природокористування, бали
Respondents' self-assessment of their own level of nature management competencies, points

Запитання: оцініть Ваш рівень компетенцій в .	сmt. Рогань	м. Дергачі	с. Тимченки	с. Островецьківка
екології	7	5	5	5
агрономії	7	4	5	4
правовому регулюванні землекористування	6	6	5	5

Бажання відвідувати безкоштовні семінари з агрономії, ландшафтного дизайну, екології у зимовий період висказали 92 % мешканців с. Островецьківка, 90 % мешканців с. Тимченки, 93 % мешканців м. Дергачі, 95 % респондентів смт. Рогань.

Отже, на підставі результатів дослідження можливо зробити такі попередні висновки: компетенційний статус власників

приватних садіб в галузі природокористування недостатній, питання оволодіння компетенціями актуальні для респондентів. Тому доцільно в невеликих населених пунктах відділами землевпорядкування, комунальної власності та екології міських (селищних, сільських) рад проводити семінари, тренінги за участю екологів, агрономів, спеціалістів з захисту рослин, ландшафтного дизайну тощо.

Висновки

Збалансоване природокористування, облаштування присадибної ділянки потребує від власників приватних садіб компетенцій з екології, ґрунтознавства, агрохімії, захисту рослин, садівництва, виноградарства, овочівництва, ландшафтного дизайну, декоративної дендрології, квітникарства, земельного й цивільного права тощо. Опитування респондентів виявило недостатній компетенційний статус власників приватних садіб в галузі природокористування; оволодіння зазначеними компетенціями актуальні для респон-

дентів. Тому доцільно відділам землевпорядкування, комунальної власності та екології міських (селищних, сільських) рад проводити семінари, тренінги за участю екологів, агрономів, спеціалістів з захисту рослин, ландшафтного дизайну тощо. Високий рівень саме цих компетенцій буде слугувати створенню такого варіанту благоустрою й природокористування, який відповідатиме потребам власників приватних садіб наразі й в майбутньому вносити свій внесок у сталий розвиток країни.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автори повністю дотримувались етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Література

1. Третяк А. М., Третяк В. М., Третяк Н. А. Тенденції та наслідки земельної реформи в Україні у контексті якості життя і безпеки населення. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. № 2. С. 12–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2018_2_4
2. Другак В. М. Економіка землекористування домашніх господарств сільських територій: поняття та сутність. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2013. № 3. С. 34–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2013_3_7
3. Овсянніков С. Сільськогосподарські домогосподарства України: проблеми і перспективи. *Техніка і технології АПК*. 2014. № 12. С. 16–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Titapk_2014_12_7.
4. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Третяк Н. А. Територіальне планування землекористування в контексті формування фінансової стійкості об'єднаних територіальних громад. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2017. № 1. С. 21–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2017_1_6.
5. Мартин А. Г., Аврамчук Б. О. Удосконалення ринку сільськогосподарської нерухомості України на основі міжнародного досвіду. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2016. № 1–2. С. 116–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2016_1-2_17.
6. Рослини в житті українців. Історичний аспект. Ваш сад: веб-сайт. URL: <http://www.vashsad.ua/plants/dendrolog/articles/show/5677/>
7. Державна служба статистики України. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2017 році. *Статистичний бюлетень*. Київ. Веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
8. Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Підкова О. М. Екологічна спрямованість освітньої програми «Ґрунтознавство, управління земельними ресурсами та територіальне планування». *Актуальні проблеми формальної і неформальної освіти з моніторингу довкілля та заповідної справи: матеріали I міжнародної інтернет-конференції*. 26 лютого 2021 р. ХНУ імені В. Н. Каразіна. С. 25–29. URL: <http://ecology.karazin.ua/wp-content/uploads/2021/02/akt-probl-form-i-neform-osv-z-monit-dovk-ta-zapov-spr-2021.pdf>
9. Дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Веб-сайт. URL: <https://knau.kharkov.ua/dendropark.html>
10. Дергачівський район. Інвестиційний паспорт URL: http://dergachirda.gov.ua/img/userimages/user_758/pasport1.pdf
11. Кобець Т. О., Хижняк А. Ю. Оцінка компетентностей власників присадибних ділянок щодо захисту овочевих, фруктових й декоративних культур. Екологія, неоекологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування: матеріали VIII Міжнародної наукової конференції молодих вчених. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 29–30 жовтня. С. 225–226.
12. Опыт о садах. Клод-Анри Ватле. Claude-Henri Watelet. Essai sur les jardins. 1774. Веб-сайт. URL: http://landscape.totalarch.com/essai_sur_les_jardins_claude_henri_watelet
13. Сады и время. Авторский проект Бориса Соколова. Веб-сайт. URL: <http://www.gardenhistory.ru/page.php?pageid=1>
14. Нефедов В. А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. Санкт-Петербург, 2002. 143 с.
15. Крижановська Н. Я. Основи ландшафтного дизайну: Підручник. К. : «Ліра-К», 2017. 218 с.
16. Гололобова О. О., Кобець Т. О., Хижняк А. Ю. Оцінка компетентностей власників приватних садів в облаштуванні присадибних ділянок. *Охорона довкілля: зб. наук. статей XVI Всеукраїнських наукових Таліївських читань*. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2020. С. 32–34. URL: <http://ecology.karazin.ua/wp-content/uploads/2020/11/taliev-2020.pdf>
17. Барабаш А. Г., Пророченко В. В. Добросусідство як правовий інститут. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 114–119. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/21.pdf>

References

1. Tretiak, A. M., Tretiak, V. M. & Tretiak, N. A. (2018). Trends and consequences of land reform in Ukraine in the context of quality of life and security of the population. *Land management, cadastre and land monitoring*. 2, 12–21. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2018_2_4 (in Ukrainian).
2. Drugak, V. M. (2013). Economics of land use in rural households: concept and essence. *Land management, cadastre and land monitoring*. 3, 34–39. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2013_3_7 (in Ukrainian).
3. Ovsianikov, S. (2014). Agricultural households of Ukraine: problems and prospects. *Equipment and technologies of the agro-industrial complex*. 12, 16–20. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Titapk_2014_12_7. (in Ukrainian).

4. Tretiak, A. M., Tretiak, V. M., Priadka, T. M. & Tretiak, N. A. (2017). Spatial planning of land use in the context of forming the financial stability of united territorial communities. *Land management, cadastre and land monitoring*. 1, 21–27. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2017_1_6. (in Ukrainian).
5. Martun, A. G. & Avramchuk, B. O. (2016). Improving the agricultural real estate market of Ukraine on the basis of international experience. *Land management, cadastre and land monitoring*, 1–2, 116–127. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2016_1-2_17. (in Ukrainian).
6. Plants in the life of Ukrainians. Historical aspect. Your garden: website. Retrieved from: <http://www.vashsad.ua/plants/dendrolog/articles/show/5677/> (in Ukrainian).
7. State statistics service of Ukraine. (2017). Main agricultural characteristics of households in rural area in 2017. *Statistical bulletin*. Kyiv. Retrieved 2021, February 27 from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/pub17_u.htm
8. Bortnyk, S. Yu., Lavruk, T. M. & Pidkova, O. M. (2021). Ecological orientation of the educational program "Soil Science, Land Management and Spatial Planning. *Proceedings of the I International Internet Conference: Current issues of formal and non-formal education in environmental monitoring and nature conservation.*, 2021, February 26, (pp.25–29). Kharkiv: V.N. Karazina KhNU Retrieved from <http://ecology.karazin.ua/wp-content/uploads/2021/02/akt-probl-form-i-neform-osv-z-monit-dovk-ta-zapov-spr-2021.pdf> (in Ukrainian).
9. Dendrology park of Kharkivs'kyi Natsional'nyy Ahrarnyy Universytet Im. V. V. Dokuchayeva. Website. Retrieved from: <https://knau.kharkov.ua/dendropark.html>
10. Dergachiv district. Investment passport. Retrieved from: http://dergachirda.gov.ua/img/userimages/user_758/pasport1.pdf (in Ukrainian).
11. Kobets, T. O. & Khyzniak, A. Yu. (2020). Assessment of the competencies of homeowners in the protection of vegetable, fruit and ornamental crops. *Proceedings of the VIII International Scientific Conference of Young Scientists: Ecology, neo-ecology, environmental protection and sustainable use of nature*: October 29–30, (pp.225–226). Kharkiv: V.N. Karazina KhNU. (in Ukrainian).
12. Claude Henri Watelet. Essay on Gardens. 1774. Веб-сайт. Retrieved from: http://landscape.totalarch.com/essai_sur_les_jardins_claude_henri_watelet (in Russian).
13. Gardens and time. Boris Sokolov's author's project. Retrieved 2021, February 23 from <https://www.elledecoration.ru/interior/outdoor/sad-v-etreta-rabota-russkogo-landshaftnogo-arhitektora/> (in Russian).
14. Nefedov, V. A. (2002). Landscaping and environmental sustainability. St. Petersburg. (in Russian).
15. Kryzhanovska, N. Ya. (2017). Fundamentals of landscape design: Textbook. Kyiv. (in Ukrainian).
16. Gololobova, O. O. Kobets, T. O. & Khyzniak, A. Yu. (2020). Assessment of competencies of owners of private estate in the arrangement homesteads. *Proceedings of the XVth All-Ukrainian Scientific Taliyivsky readings: Environmental protection*. Kharkiv: V.N. Karazina KhNU. October 30, 32–34. Retrieved from: <http://ecology.karazin.ua/wp-content/uploads/2020/11/taliev-2020.pdf> (in Ukrainian).
17. Barabash, A. G. & Prorochenko, V. V. (2019). Neighborliness as a legal institution. *Entrepreneurship, economy and law*, 6, 114–119. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/21.pdf> (in Ukrainian).

Отримана 03.03.2021

Переглянуто 12.03.2021

Прийнята до друку 22.03.2021